

Jan JIRKŮ (scénář a režie)

Černý partyzán. Western z Vysočiny

Divadlo Minor, premiéra
23. 3. 2025

 Pražské divadlo Minor letos na jaře uvedlo inscenaci *Černý partyzán*, inspirovanou životem a vzpomínkami Josefa Serinka (1900–1974). Člověka, jehož osudy jsou nevšední i v kontextu na události a hrdinské příběhy bohatého dvacátého století. Jde totiž o muže mnoha tváří a rolí – sudetského Roma, dezertéra z rakouské armády, vyučeného zahradníka, krušnohorského pašeráka, komunistu vězněného nacisty, přeživšího romského holokaustu, uprchlíka z koncentračního tábora, protinacistického odbojáře, velitele partyzánů, evangelíka z Vysočiny, hostinského i pomocného dělníka v cihelně. Navíc se podle dochovaných svědectví jednalo o muže poměrně rozvážného, statečného a v neposlední řadě také skromného. Zásadní podíl na tom, že dnes o jeho osudech vůbec něco víme, je proto třeba připsat historiku Janu Tesařovi, který v letech 1963–1964 coby pracovník Vojenského historického ústavu v průběhu osmnácti setkání jeho vzpomínky zaznamenal. Ale nejen to – v roce 2016 je znovu publikoval v kritické edici, doplněné o rozsáhlé komentáře, mapy, grafy a zejména o několikadílnou studii „Serinkovské inspirace“, v níž se mimo jiné věnuje metodologii historického výzkumu a shrnuje svůj pohled na druhý odboj. To vše činí třísvazkovou Tesařovu *Českou cikánskou rapsodií* (Triáda, Praha 2016) dílem vpravdě monumentálním.

Divadelní představení *Černý partyzán* je určeno pro diváky od devíti let, neboť Minor se profiluje jako divadlo pro děti a mládež, většina jeho insce-

nací je ale určena pro celou rodinu a výjimkou není ani „western z Vysočiny“, jak zní podtitul zmíněného představení, které má ambice oslovit i dospělé publikum, zájemce o historii, odborníky nevyjímaje. Režisér Jan Jirků již mnohokrát působivě převedl na jeviště témata z našich nedávných dějin – ať již jde o představení *Hon na Jednorožce* (Minor, 2009), věnované osudům politického vězně a uprchlíka z jáchymovských uranových lágrů Luboše Jednorožce, inscenaci *Vajgl* (Jihočeské divadlo, 2010), inspirovanou tzv. borským povstáním, představení *Zá-to-pek!* (Minor, 2019), *Mašíni* (Divadlo Na Jezerce, 2021) či *Bratři naděje* (Minor, 2021), zabývající se osudy legionářů a loutkářů bratrů Kopeckých. I tentokrát autor a režisér v jedné osobě sáhl po tématu, které diváky bezpochyby zaujme, a nastudoval je s podrobnou znalostí nejen Tesařova díla, ale i dalších reálií a pramenů – jako jsou například vlastnoručně psané Serinkovy zápisky z dětství, které uchovává Muzeum romské kultury v Brně. Pro inspiraci neváhal vyrazit s divadelníky až do lesů u Nového Města na Moravě, kde partyzáni působili.

Partyzána s krycím jménem „Černý“, od jehož narození letos uplynulo 125 let, vychovávala od útlého dětství starší sestra a už v jedenácti letech musel tvrdě pracovat. Během první světové války se začal potloukat po západočeských lesích spolu s dezertéry, byl však dopaden a navzdory svému věku naverbován do rakouské armády, z níž ale zběhl, a po zbytek války se skrýval i se skupinou dalších dezertérů, tzv. Zelených kádřů. V novém Československu byl amnestován, usadil se, založil rodinu, na předsudky vůči Romům však narážel neustále, stejně jako na „škrálop“ z dřívějších potyček s četnictvem.

Pro Josefa Serinka, jeho ženu a pět dětí došlo k zásadnímu životnímu

zvratu v létě 1942, kdy byli deportováni do „cikánského“ koncentračního tábora v Letech. Šest neděl v táboře mu stačilo k tomu, aby pochopil, že má-li přežít, musí uprchnout. Což také učinil. Svou rodinu, pro kterou se chtěl později vrátit, již nikdy nespatriil. Díky bohatým zkušenostem – a barvě pleti navzdory – se mu dařilo protloukat se válečným protektorátem. Nakonec zakotvil na Vysočině, kde našel nejen obyvatelstvo ochotné ho podporovat, ale získal zde také první kontakty na domácí odboj. V součinnosti s organizační Rada tří postupně vybudoval partyzánský oddíl sestávající převážně z uprchlých sovětských zajatců. Jeho patrně nejznámější akcí se na podzim 1944 stala trestná výprava proti příbyslavským četníkům, kteří v přestřelce usmrtili generála Vojtěcha Lužu – jedním z vykonavatelů odplaty byl sám Serinek, který však ve vzpomínkách vyjadřuje spíše lítost či rozpaky nad tím, jak se poprava čtyř četníků (pátý střelbu přežil) odehrála.

Ostatně, romský odbojář patrně neměl ve zvyku líčit svou minulost nějak heroicky – o to autentičtější působí jím popisované situace převedené na divadelní prkna. Divákovy emoce vyburcuje obraz mučení mladé Cikánky protektorátními četníky v táboře v Letech, poslední boj

sovětské partyzány Ruffy Krasaviny, zmiňovaná exekuce přibyslavských četníků či rozpačité osvobozování Bystřice nad Pernštejnem na sklonku války. Publiku jsou také srozumitelně nastíněna dobová dilemata, jakým čelili nejen uniformovaní příslušníci četnictva, ale de facto každý obyvatel protektorátu, jehož svědomí muselo zvažovat rizika i výhody – ať už kolaborace s představiteli nacistického režimu, či naopak podpory odbojových skupin.

Obecně se traduje, že se Josef Serinek za života mnoha ocenění nedočkal (zřejmě o ně také vzhledem ke své povaze ani příliš nestál). V roce 1946 sice obdržel od ministerstva národní obrany medaili Za zásluhy II. stupně, ovšem určenou pro příslušníky armády za vynikající vojenské činy mimo boj. Následujícího roku pak byl jemu i jeho druhé ženě Marii coby členům partyzánské skupiny Generál Svatoň přiznán statut československého partyzána podle zákona č. 34/1946 Sb. (Je zajímavé, že ačkoliv Jan Tesař uvádí, že Marie Serinková po válce nijak vyznamenána ani oceněna nebyla, osobní věstník čs. ministerstva národní obrany z července 1947 ji zmiňuje jako držitele průkazu partyzána ev. č. 3604, zatímco její muž měl ev. č. 227.) V roce 2022 byl Serinek in memoriam vyznamenán medailí Za hrdinství, o rok dříve mu byla odhalena pamětní deska na svitavském domě, v němž po válce žil a provozoval hostinec U partyzána.

Úvod i závěr divadelního představení se točí kolem otázky, zda má být Serinkovi vystaven pomník – čímž je zároveň mimoděk nadneseno, že navzdory spolupráci s rudoarmějci se „černý partyzán“ ani poúnorovému režimu příliš nehodil – do roku 1953 sice ve Svitavách provozoval zmíněný hostinec, po měnové reformě však byl donucen ho zavřít a žít se jako dělník v cihelně. O jeho charakteru – ale asi

i o charakteru komunistického režimu – svědčí i to, že partyzánovy děti a vnuci o válečné minulosti svého otce a děda neměli dlouhá léta ani tušení.

Se Serinkovou přímou povahou a autentičností dobře koresponduje obsazení neherce a reportéra Richarda Samka do hlavní role. Jím představovaná postava je nahlížena z mnoha úhlů – nejen jako pronásledovaný uprchlík či respektovaný a rozvážený velitel, ale i jako „cikán na špinavou práci“, kterého okolí vždycky nevnímalo jako sobě rovného. V této stále aktuální rovině je pak divák veden k úvaze, že nejen romský holokaust, ale třeba právě i úloha Romů i dalších menšin v protinacistickém odboji jsou témata, která stojí za to oživovat a zviditelňovat. A že barva pleti sice může rozhodovat o lidských osudech, ale ne o lidských kvalitách. Úvodní otázka, zda si Josef Serinek zaslouží pomník, se proto v závěru ukazuje jako poněkud irrelevantní – po návštěvě Minoru se divák neubrání myšlence, že podobná divadelní představení mohou k utváření paměti i dalšímu promyšlení odkazu válečných hrdinů i obětí přispět mnohem víc než neživotný monument.

Jan Synek

Markéta FILLA

Krysličkova „teroristická skupina“. Poválečný Liberec a následky nepovedeného atentátu Academia, Praha 2024, 207 s.

Jedním z neodmyslitelných projevů odboje proti komunistickému režimu, především v jeho počátcích, bylo shromažďování zbraní a výbušnin. Takovou činnost vyvíjela celá řada odbojových skupin, jejichž členové stanuli před soudními tribunály na

přelomu čtyřicátých a padesátých let. Můžeme zde spatřovat vcelku zřetelnou kontinuitu s protinacistickým odbojem. Na rozdíl od období válečného však po únoru 1948 nebyly tyto prostředky tak často reálně použity, shromažďovaly se především v očekávání převratu či nového válečného konfliktu.

I tak nicméně nalezneme řadu případů ozbrojených útoků na představitele komunistické strany, bezpečnostních složek či jejich konfidenty. Výjimkou zde není ani použití výbušnin. Za všechny zmíňme například exploze uskutečněné členy odbojových skupin MAPAŽ (Louny a okolí) nebo Černý lev 777 (Sedlčany, Milevsko). Jejich význam spočíval především v demonstrování odporu a snaze o zastrašení – lidí, kteří padli za oběť takovéto formě odboje, nebylo mnoho. I z toho důvodu vzbuzuje pozornost výbuch, který v jednu chvíli usmrtil čtyři muže – nebyli to však komunističtí prominenti, ale samotní odbojáři, kteří dopltili na svou neopatrnost. Jednalo se však skutečně o odbojáře? Jaké byly jejich záměry a co vedlo osudné noci k tragické explozi? Podrobnosti o nevěštném případu i o pozadí celé události přináší nová kniha historičky Markéty Filla.

Výbuch nastal v jednom z obytných domů v sousedství liberecké nemocnice v noci na 1. května 1949. Byli při něm usmrceni Josef Kryslička, Ladislav Škranc a v domě bydlící Stanislav Richter se synem stejného jména, kteří byli u manipulace s výbušninou přítomni. Zranění utrpěli také čtyři ženy spící v osudnou chvíli v dalších místnostech domu. Ten byl detonací téměř z poloviny zdemolován a následně musel být stržen.

Posudek kriminální ústředny uvádí, že k explozi došlo odpálením nejméně 25 kilogramů výbušniny vojenského původu – nikoliv tedy v důsledku úniku svítiplynu, jak se zprvu šířilo